

1844 TARİHLİ TEMETTÜAT KAYITLARINA GÖRE KÜTAHYA SANCAĞINA BAĞLI ŞAPHANE KÖYÜNÜN SOSYAL EKONOMİK YAPISI

Arzu BAYKARA TAŞKAYA

Dr. Okutman, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, TC. İnkılap Tarihi. a.baykara20@gmail.com

ÖZET: Bursa Vilayeti'nin Kütahya Sancağı'nın Gediz Kazasına bağlı Şaphane Köyü, XIX. yüzyılda 61 hane ile 305 nüfusu barındırır. Bizim Şaphane'deki gelir kayıtlarını incelediğimiz defter, Temettüat Defterleri'dir. Bu çalışmada, 1844 Miladi (Hicri 1261) yılında Hüdavendigâr (Bursa) Eyaletinin, Kütahya Sancağı'nın Gediz Kazası'na bağlı bir köyü olan Şaphane'nin 17744 numaralı Temettüat defterinden faydalanılarak, sosyal ve ekonomik yapısını vermeyi amaçlayan bir çalışma yaptık. Bu köydeki nüfus geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Ele aldığımız dönemde köyde buğday, arpa, burçak, melas, darı üretilmektedir. Yine büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık köyde geçim kaynağıdır. Köyde ulaşım ve ziraat işleri için yük ve binek hayvanları yetiştirmektedir. Bunun yanında bölgedeki önemli bir iş kolunu ise madencilik oluşturmaktadır. Aynı zamanda köyün değirmenci, sucu, çerçi esnafı da vardır. Bu arada köyde yaşayan hane reislerinin tarım, hayvancılıktan kazandıkları gelirler hesaplanma yoluna gidilmiştir. Hanelerin ödemiş oldukları aşar(Öşür) ve vergi-yi mahsusa vergileri hesaplanarak gelir kayıtları çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya Sancağı, Gediz Kazası, Şaphane Köyü, Temettüat Kayıtları, Sosyal ve Ekonomik yapı.

THE SOCIAL AND ECONOMIC STRUCTURE OF ŞAPHANE VİLLAGE OF GEDİZ TOWN OF KÜTAHYA DISTRICT BASED ON THE TEMETTÜAT REGISTER DATED 1844.

235

ABSTRACT: The social and economic structure of Şaphane village in State of Hüdavendigâr(Bursa), Kütahya District, has got 61 home and 395 population . Şaphane village in the year 1261 (Hijri)/1844 (Gregorian) has been used of the income register numbered 17744. The peoples have been lived in this village on agriculture and animal husbandry. In This village have been grown vetch wheat, barley, melaz. Besides In the period cattle, sheep, goats, have been raised in Şaphane village. Moreover these village , mining,beekeeping was important things. Also, there were millers ,sellers of drinking water ,sellers of yoğurt .For one thing , agriculture and animal breeding incomes were given in this study.Finally , private taxes and Aşar (öşür) were studied and their tax were counted.

Key Words: District of Kütahya, Gediz Town, Şaphane Village, Temettü (Income) Register, Social and Economic structure.

GİRİŞ

Bu araştırmanın konusunu, daha önce bir köy iken günümüzde Kütahya iline bağlı bir ilçe merkezi olan Şaphane teşkil etmektedir. Çalışmamızın ana kaynağını Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA) Maliye Varidat Kalemi içinde yer alan 1844 yılına ait 17744 Nolu defter oluşturmaktadır¹. Toplam 61 hanenin kayıtlı olduğu bu defterde hane reislerine ait bilgiler, ikinci sayfadan başlamaktadır. Defterde birinci sayfada başlık yoktur. Hanelerin açıklamasına geçmeden hanelerin başında "hane" ve "numara"ya yer verilmiştir. Bu hanelerin her birinde bir kişi nüfus olarak kaydedilmiştir. Çalışma konusu olan köyde toplamda 61 hane kayıtlıdır. Bu durumda köyde 61 hane reisi esas alınıp değerlendirmeler bu şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında defterde 14.20.25.32.52 numaralı hanelerde çift numara ve son dört hanede 00 kayıtlı bilgi vardır. Yalnız nüfusun meslek alanındaki açıklamalarına, köyün toplam nüfusunun verilmesinin ardından, aile veya şahıs adları, sıfatlar lakaplarla ayrıca açıklanacaktır. Bu arada köyde vergiden muaf olan nüfus yoktur ve 60. hanede vergi veren kişi olarak kadın kaydı vardır. Defterlerde kayıtlı olan gelir kalemleri tarım, hayvancılık başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹ H. 1261/ M.1844 yılına ait olan bu defter, 18*20 ebadında toplam sayfa sayısı 34 olan yaprak şeklinde **ML Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti Temettüat Defterleri (BOA, ML.VRD.TMT,(Temettüat Defteri)** Defter No:17744 kayıtlı olup, ebrusuzdur. Bu defterde ilgili birçok önemli çalışma yapıldığını da biliyoruz. Kütükoğlu(1995),Güran (1998);Güran (2000).

Makalede amacımız, Şaphane köyünü XIX. yüzyılda nasıl bir sosyal -ekonomik yapıya sahip olduğunu aydınlatmaktır. Bu makaleyi yazarken, *Salnameler(Yıllıklar)* bizim konumuz açısından önemli bilgi kaynaklarıdır. İlk kez 1296(Miladi 1879)'da başlayan ve daha sonra 1296, 1298, 1300, 1301, 1302, 1304, 1307; 1311, 1312, 1313; 1316, 1317, 1320, 1321, 1326'da yayınlanan bu kaynaklarda yönetim, ekonomik yapı, eğitim, nüfus, coğrafya ve tarihi bilgilerin kimi zaman özet, kimi zaman ayrıntılarıyla açıklandığı olur. Biz bu kaynaklardan bilgilerimizi tamamlamak adına nüfus ve bazı kurumlaşma çalışmalarıyla ilgili konularda yararlandık.

Bizim Şaphane'deki gelir kayıtlarını incelediğimiz defter, Temettüat Defterleri'dir. Kütahya sancağındaki temettüat kayıtlarının birçoğu çalışılmıştır. Kütahya merkez çalışıldığı gibi Tavşanlı, Simav, Domaniç, Emet'in de dahil olduğu birçok kaza inceleme konusu yapılmıştır (Demlikoğlu, 2008,Kaçar 2008,Efe ,2008,Kartal, 2006, Küpeli,2007,). Kısaca Temettü kayıtları hakkında bilgi verelim. Temettüat kayıtları için yazımın nasıl yapılacağı ile ilgili olarak bir nizamname düzenlenmiştir. Emlak ve Nüfus Tahrirleri Talimatnamesi adı ile ilgili ilk nizamname, Tanzimat-ı Hayriye Usulünce Emlak Tahriri Usulüdür. Bu talimatlarda Paşa sancağı –eyaletin merkezi -örnek olarak alınmış falan köy, falan mahalle şeklindeki örneklerle tahrir biçimi anlatılmaya çalışılmıştır. 1261 tarihli üçüncü nizamname başlıksızdır. Giriş kısmında Temettüat-ı ahalinin tahriri konusunda gönderilen örneklere uygun olarak yazım yapılmasına teşebbüs olunduysa da, açık olmayan bazı konularda birçok yerden sorular gelmiş denmektedir. Bu amaçla sorulara verilen cevapların madde madde yazılarak buna uygun davranılması istenmektedir (Şener 1990: 105-107).

Tanzimat'la birlikte kazanç üzerinden vergi alınması prensibi, Temettü vergisi ile gerçekleşmişti. Bu amaçla 1858'de tahrir talimatına ticaret ve sanatta uğraşanların senelik kazançlarını isteyen hükümler konmuştu (Eldem1970:167-168). Tahrir çalışmalarının yapılması için önce bir "*Tahrir-i Emlak Nezareti*" kuruldu. Oluşturulan istenilen sistem herkesin geliri oranında %10 vergi vermesini sağlanmasına çalışılmıştır. Aşar ve cizye dışında tüm vergilerin kaldırılarak, herkes emlak ve arazi gelirlerine ve temettüatı hâsılasına ve karına göre konulan bu vergiyi bütün Osmanlı vatandaşları ödemek zorunda idi.

Harita Kütahya İli Haritası ve İlçeler

236

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan bu defterler, bize sosyal ve ekonomik açıdan köy tarihi için önemli bilgiler vermektedir. Yine bu kayıtlar Tanzimat Fermanı'nın(3 Kasım 1839) ardından tutulmaya başlamıştır. 1840 yılında ilk olarak örfi vergiler kaldırılmış ve yerine kaynaklarda "*cemaat vergisi*" olarak adı geçen genel bir vergi konulmuştur. 1859-1860 (H 1275) yılında cemaat vergisi aşamalı olarak kaldırılırken, yerine yeniden yapılacak tahrir dayanan emlak arazi ve temettü vergileri getirilmesi kararlaştırıldı. Anılan vergilerin uygulanabilmesi için yapılan tahrirler, Tanzimat sonrası yapılan 1844 -1859/1860 ve 1882/1884 tarihli üç genel tarih içinde en mükemmel

olanıdır (Eldem, 1970:49). Bu amaçla Muhassıllara² tahrir görevi verilmiş, kendilerinden beklenen görevi yerine getiremedikleri görülünce, ertesi yıl eski sisteme dönülmüştü(Süleyman Sudi, 1307:78; Karal 1988:155-156; Aydın 1990: 83; Kütükoğlu, 1995:395).

Temettü kayıtları ile verilen genel bilgilerden Şaphane ile ilgili bilgileri aktarmaya geçmek istiyoruz. İncelediğimiz bu defterlerde Şaphane 'nin hane sayısı, meslekleri, gelir durumu, tarım alanları ve hayvan sayıları ve meslekleri vergi oranlarına süt üretimine ulaşmaya çalıştık. Köyde gayri müslim nüfus olmadığından, cizyeye de yer verilmemiştir. Buradan aldığımız bilgilerden hareketle salnamelerde bulunan bazı eksik kalan bilgilerimizi destekledik. Şimdi sıra ile defterlerden çıkan kayıtlarımızı tablolar şeklinde açıklayarak vermek istiyoruz. Önce idare ve nüfus hakkında bilgi verelim.

İDARE VE NÜFUS

XVII. yüzyılda Müneccimbaşı, Germiyan ili diye yazdığı Kütahya sancağının kazalarını, Uşak, Gediz, Selendi, Kula,Güre,Tavşanlı,Simav,Eğrigöz,Ezine(Sarayköy),Banaz,Baklan,Donuzlu,Honaz, Dazkırı ,Geyikler, Homa, Gököyük, Çarşamba(Buldan),Dinar-Eşme ile Şıhlu olarak verir (Yıldız , 1981-1982:42-43 ;Varlık, 2002: 580).Buradaki bilgide Şaphane'nin adının yokluğu Gediz'e bağlı oluşundan kaynaklanmaktadır. XVII. yüzyılda Kütahya'yı Evliya Çelebi, 24 kadılık olarak verir (*Evliya Çelebi* 1935:18) . 1833'te muhassıllık teşkilatını kuran Kütahya liva haline getirilmiştir. 1839'da Eskişehir, Afyonkarahisar ile beraber bu üç sancak, feriklik makamı Kütahya'da olmak üzere birleştirildi.1831'de Kütahya, Anadolu Eyaletinin Sancağıdır. 1841'de Kütahya sancağı Hüdavendigâr eyaletinin merkezi olmuştur. Kütahya bu vilayete merkez teşkil etmiş fakat; 1842'de eyalet merkezi Bursa'ya alınmıştır. 1877'e kadar Kütahya sancağı, Hüdavendigâr eyaletine bağlıdır.1877'de sancağın; merkez kaza, Eskişehir, Simav, Uşak ve Gediz olmak üzere toplam 5 kazası vardı. Bu sayı 1892 ve 1903'de devlet Salnamelerine göre değişikliğe uğramamıştır. XX. yüzyıl başlarında Kütahya Sancağı, merkez kazası ile Eskişehir, Uşak, Simav ve Gediz kazalarını içine alıyordu. Bu durum Kütahya'nın müstakil sancak haline getirildiği 1915 yılına kadar devam etti.

237

Tanzimat'tan sonra memlekette yapılan idari reform sırasında Şaphane İdari Amirliği kaldırılmış, burası bucak haline gelmiştir. Cumhuriyet Döneminde de önce bucak olan Şaphane, 1987 tarihinde ilçe olmuş, ilk kaymakamın 26 Nisan 1988 tarihinde göreve başlamasıyla, resmen ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Şaphane'de İlk defa 1405 'te aynı adla yerleşim merkezi kurulmuştur. Kütahya Sancağı'nın XVI. yüzyıldaki tahmini nüfusu, 220–350.000 arasındaydı. Bu dönemde Kütahya kazasında Kütahya şehri dışında hiçbir gayri Müslim yerleşkesi bulunmamaktadır. 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımına göre Kütahya sancağına bağlı Gediz ve Şaphane adı altında 19.557 kişi olarak verilmiştir. 1881 yılındaki nüfus sayımında, kadınların da ilk kez nüfus sayımına katılmasıyla, Şaphane'nin adı verilmediği ve Gediz'in nüfusu 16.932 kadın, 15966 erkek olarak sayıldığı görülür (Karpat, 2002:150-172). Tablo 1 'de de görüldüğü üzere 1405 ve 1879 'da verilen kayıtlarda Gediz kazası adı altında geçen Şaphane'nin tam olarak nüfusunun ne kadar olduğunu tahmin edemeyiz. İlk kez Şaphane, 1879 'de nahiye olarak verilmiştir. Salmelerde hane sayısı ve nüfus miktarı temettülerden farklı çıkmıştır. 1879 ve 1885 salname kayıtlarında Şaphane'nin nahiye olarak verildiğini görüyoruz. 1845 Temettüat kayıtlarında ise Şaphane köy(Karye) olarak geçer. Bu kavramları biraz açıklayalım. Osmanlı kentlerinde mahallenin bir ünite olmasına karşın, köyler de bir ekonomik idari birimdir. Mahalle gibi köy de iktisadi, idari, mali yönden kendi içinde kapalı bir üniteydi. Her ikisinde aynı dinden ve dilden insanlar toplanmıştı. Fakat köy yönetim açısından daha bağımsızdı. Yönetimde köy, mahalleye göre daha etkindi (Ortaylı,1985:100). Nahiyeyi, kadı naibinin yönettiği yerleşme olarak tarif etmek yanlış olmaz. XIX. yüzyıla kadar nahiye, kalabalık bir köy demektir. Nahiyeyi, kaza kadısının atadığı naip yönetirdi. Osmanlı imparatorluğunda köy ve nahiye gibi kırsal yerleşmelerin hiçbir yönetsel özelliği olmadığı ve bu birimlerin vergi defterlerindeki mükellefiyet kayıtları dışında devlet tarafından idari bir birim olarak düşünülmediği görülür. Çünkü bir köy, bazen mirliva (sancakbey) hassı veya beylerbeyi (mirimiran) hassı, padişah hassı olarak kaydedilir, çoğunlukla sipahiler arasında zeamet ve tımar olarak bölüşülürdü(Ortaylı 2000:100-102; Çadircı 1991:252-253).

² *Muhassıllık, XVIII.* yüzyılda Halep, Kıbrıs, Aydın gibi bazı bölgelerde ayanlar gibi ekonomik anlamda zengin, devlet nezdinde itibarlı ve genellikle vezir rütbesindeki kişilerin devlet tarafından tayin edildikleri, kurumsal olarak ifade edilen yönetim birimini tanımlamaktadır.

1879(H 1296) Salnamesinde 889 olan toplam hanenin, 1388 'i Müslüman'dır. Yabancı nüfus yoktur (1296 *Hüdavendigar Vilayeti Kütahya Sancağı Salnamesi*: 183).Şaphane nahiyesinin 1885(H 1302) salnamesinde Müslüman nüfusu 3030 'dur(1302 *Hüdavendigar Vilayeti Kütahya Sancağı Salnamesi*: 462). 1885'te yalnızca Şaphane nahiyesi olarak verilen kayıta da nüfusun yüzde yüz artış gösterdiği görülmektedir. Burada da gördüğümüz gibi salnameler ve Temettü kayıtları arasındaki fark büyüktür. Bizim incelediğimiz temettüat defterlerinden de Şaphanenin sadece köy olarak XIX. yüzyıldaki nüfus kayıtlarını saptamak mümkün olmaktadır.

Tablo 1 Şaphane'nin Nüfusu

Yıllar	Sayım Kaydı	İdare Birimi	Hane	Sayı
1831	İlk Genel Nüfus Sayımı	Gediz ve Şaphane	-	19.557
1844	Temettü Kaydı	Şaphane Köyü	61	305
1879	(Hicri 1296)Salnamesi	Şaphane Nahiyesi	889	1388
1881	Genel Nüfus Sayımı	Gediz Kazası	-	16.932
1885	(Hicri 1302)Salnamesi	Şaphane Nahiyesi	-	3030

Biz Şaphane'nin Temettü kaynaklarından hareket ederek nüfusunu şu şekilde tespite çalıştık. Bildiğimiz gibi XIX. yüzyıl aile kavramı olarak "hane" deyimini geçer. Anadolu'nun değişik yerlerinden tespit edilen bir ailede ortalama nüfus sayısı 4,17'dir Barkan, tarafından öne sürülen her vergi hanesinin ortalama 5 kişiden oluştuğuna dair kayıt da vardır. Biz burada ortalama hane nüfusunu 5 olarak aldık (Barkan, 1953:12;Göyünç, 1979:345). Temettüat defterlerinde 61 adet hanenin varlığını görüyoruz. Bunu da 5 ile çarptığımızda 305 kişilik nüfusun varlığına ulaşabilmemiz mümkündür. Şunu da söylemek gerekir ki karyenin dağlık yapısı ve verimli tarım alanlarının olmayışı buradaki nüfusun artmasını engellemiştir. Bu karyede geniş bir esnaf kitlesinin varlığını göremeyiz. Köyün eğimli dağlık yapısından dolayı mahaller, genellikle tümseklerde kurulmuştur. Bu coğrafi şartlar köylerin gelişmesini de engeller niteliktedir.

238

1864 ve 1871 Nizamnameleri ile taşra yönetim birimleri vilayet, liva, kaza ve köy olarak saptanır. 1864 Nizamnamesi ile "birkaç köyün toplanmasıyla meydana gelen yerleşmeler, kaza olmayıp; kazalara bağlanarak nahiye yapılacaktır" denmektedir. Her nahiye'nin bir müdürü ve bir nahiye meclisi vardır(Ortaylı 2000:100-102; Çadircı 1991:252-253) 1296 ve daha sonraki 1311, 1316, 1317 salnamelerinde Şaphane 'nin, nahiye olarak verildiğini görüyoruz. Buranın bir müdürü ve meclisi de vardır. Aslında bu teşkilatlanma Tanzimat Dönemi'nin (1839-1876) getirmiş olduğu bir düzenlemedir. Şaphane'de de bu uygulamaya geçilmiş olduğunu görüyoruz. Bu anlamda burası, kent ve kasabanın ekonomik ve ticari kapasitesine sahip olmayan bir karye (köy)dir.

Şaphane, XIX. yüzyılda yani 1845'deki 17744 *Nolu* temettüat kayıtlarında adı köy olarak anılır. Temettüatlarda köy ve salnamelerde nahiye olarak anılan Şaphane 'nin mahallerinin adları hakkında bilgi verilmez. Sadece 61. hanede 00 kaydıyla verilen kişinin Akarca Bucağında oturduğu verilmiştir. Köy XIX. yüzyıl boyunca Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki kayıtlardan tespit ettiğimiz bilgilerle sürekli "*Gediz bağlı Şaphane köyü ve Gediz şaphanesi*" adı altında zikredilmiştir. Bu şekilde Şaphane'nin Kütahya'nın Gediz kazasına bağlı olduğunu görmekteyiz.

Şaphane'deki Temettüat kayıtlarında mahalle adlarının verilmediğini belirtmiştik. Mahallenin sosyal yapılanması fiziksel şekillenmesinde cami oldukça etkilidir. Kentlerin gelişmesinden dini kültürel ya da sosyal tesislerin yeni mahallelerin çekirdeğini oluşturdukları görülmektedir. Yeni mahalleler, bir mescit ya da bir cami etrafında gelişebildiği gibi, bir zaviyeden adını alan mahalleler adlarıyla da dikkat çeker. Merkezini bu yapıların oluşturduğu mahallede, temel birim ise konuttur. Bu anlamda Şaphane'nin toplanma vazifesini Seyfullah Cami yapmaktadır³. Mahallenin toplanma yeri mescit olduğu gibi imam da XIX. yüzyıla gelinceye değin mahallenin dini ve dindışı idarecisi olmuştur. Mahalle yerleşmelerinde dinsel farklılık belirgin olmakla beraber, XIX. yüzyılın ikinci yarısında farklı dinden insanlar aynı mahalleyi paylaşmaya başlamıştır. Şaphane'de, gayri Müslim nüfus yoktur. Burada bir Rum, Ermeni ve Yahudi Mahallesi de bulunmadığını biliyoruz. Temettüat kayıtlarında da gayri Müslim nüfus adına

³ Şaphane merkezine yerleşmesi ile birlikte ahşaptan yapılmış bir cami mevcuttur. Diyanet kayıtlarında tarihi kesin olmamakla birlikte yapılış tarihi 1490 olarak belirtilmektedir. Altında dükkânlar vardır. XX. yüzyılda Ulucamii olarak anılan caminin Mimar Sinan'ın kalfalarından Kocaseyfullah tarafından yapıldığı, bu nedenle adının Kocaseyfullah Camii olarak eskiden beri söylenmekte olduğu belirtilmiştir. Cami Arşivde(BOA) de bu adla anılmaktadır. Caminin tamamı ahşap ve ahşap oyma süslemesidir. Vakıf malı olması nedeniyle hiçbir tadilat yapılamamaktadır. Bu caminin hitabet tevcihi(hutbe okunmasına izin kararı) 1809 yılında verilmiştir(BOA, C.EV, 91, 4514).

rastlayamadık. Temettüat kayıtlarının genellikle baş kısmında verilen imamın adı da defterde yoktur. İdare ve nüfus hakkındaki bilgilerin ardından şimdi sırasıyla tek tek kayıtları tutulan ve yazılan aile ve kişi adlarına geçelim.

Aile -şahıs adları, sıfatlar ve lakaplar

Kişileri diğer insanlardan ayıran en önemli özelliklerden biri, onun sahip olduğu adından gelmektedir. Bu dönemde kişilerin bir soyadının bulunmadığı da düşünülürse şahıs adlarının ne kadar önemli olduğunu söylememize gerek yoktur. Aile ve şahıs adları bu anlamda büyük önem taşır. Öyle ki, Temettüat defterleri düzenlenirken verginin esas olduğu hane reislerinin adı açıkça kaydedilmiştir. 17744 numaralı Temettüat Defterlerinde hane reislerinin isimleri, babalarının adları ve lakaplarıyla birlikte yazılmıştır. Ayrıca aynı hanede bulunan diğer vergi veren kişilerin adları da aynı şekilde yazıldığı için köyde yaygın olarak kullanım alanı bulan adlar, bu şekilde kolayca tespit edilebilmektedir. Şaphane köyünde XIX. yüzyılın ortalarında vergi nüfusu kişilerin isimleri görülmektedir. (Tablo 2).

Şaphane'nin temettüat defterinde vergi nüfusu kişiler, genellikle aile ve sülale isimleriyle birlikte “*oğlu*” ve “*bin*” kelimesi kullanılmak şeklinde kaydedilmiştir. Şaphane'de hane sayısı oldukça azdır. Bu hanelerde kayıtlı bulunan kişilerin isimlerinin hemen hemen hepsi birbirinden farklıdır. İki hanede akrabalık bağları bulunur. 3. ve 4. hanelerde oturan Kıratlı oğlu Mehmet Bin Mehmet ve Kıratlı oğlu İbrahim Bin Mehmet arasında ve bunun yanında 6. ve 7. hanede oturan Bekçi oğlu Osman Bin Süleyman ile Bekçi oğlu Mustafa Bin Süleyman arasında akrabalık bağlarının olduğu düşünülebilir. Bu şekilde verilmiş olan hanenin sayısının az olduğu da görülür.

Şaphane 'de hane reislerinin toplumda tanınmasını sağlayan aile ve sülale adlarının bazıları dini özellik taşıdığı görülmektedir. Örneğin 2 nolu hanede kaydı bulunan Molla Halil Oğlu Ali Bin Halilullah ve 27 nolu hane kaydı bulunan Dede oğlu Murad bin Ali bizim söylediğimiz özelliği yansıtır nitelikteki hane reisi adlarındandır.

Temettüat defterlerinde yazım için belirtilen bir özellikte kişilerin fiziksel özelliklerinin de bu kayıtlarda belirtilmesidir. Temettü defterleri için belirtilmiş olan nizamnamelerde bunlara da dikkat edilmesi istenmiştir. 31 nolu hanede kaydı bulunan *Uzun* oğlu Süleyman bin Ali, 39 nolu hanedeki *Kaba Sakal* oğlu İbrahim bin Ahmet'in; 51 nolu hanede *Çolak* oğlu İsmail bin İsmail, 58 nolu hanedeki *Akbotlu* oğlu Mehmet bin İbrahim gibi hanelerde oturanların ailenin ileri geleninin sahip olduğu bir fiziksel özelliği belirten lakaplara da sahiptirler.

Şaphane köyünde günümüzde de devam ettirildiği bilinen bir gelenek olan yeni doğan bebeklere ailenin yaşlı fertlerinin ismini verme geleneğini sürdürdükleri görülmektedir. Yine defterlerde kişilerin babasıyla aynı adını da taşımaları tesadüf eseri değildir. 5 nolu hanede oturan Kıratlı oğlu Mehmet Bin Mehmet, 37 numarada oturan Kara İsmail oğlu İsmail bin İsmail, 40 numaradaki Mehmet oğlu Mehmet bin Mehmet ise bu verdiğimiz örneğe en fazla uyan hane reisi adlarındandır.

Tablo 2'de yer alan verilerden de anlaşıldığı gibi; öncelikle Şaphane köyünde vergi nüfusunun tamamı erkektir. En çok kullanılan isim ise Mustafa olup sayısı 12'dir. Köydeki toplam isimlerin içindeki payı %19,67 'dir. Sonra sırasıyla en çok kullanılan isimlerden ikincisi Ali 7 kez kullanılmıştır ve toplamın % 11,47 'sini ve üçüncü olarak Mehmet 6 kez kullanılmıştır ad oranının % 9,83 'ünü oluşturmaktadır. Devam edersek dördüncü en fazla ad ile Halil gelmekte ve oranı ise %8,19 'dur . 5. sırada Süleyman 4 kez kullanımla %6,55 lik bir oranı oluşturmuştur. Köyde kullanılan isimler genellikle dini mahiyettedir. Kullanılan adları zamanımızdakilerle karşılaştığımızda arada büyük farkların olmadığı hemen görülecektir. En az kullanılan isimlerin diğerleri Abdülatif ,Abdi, Durmuş, Abdurrahman, Halilullah ,Muhammed, Zamid, Levend ,Murat, Osman, İsmail'dir.

Tablo 2 1844 Yılında Şaphane Yaşayan Vergi Nüfusu şahısların isimleri ve Sayıları

İsim	Sayı	Oran (%)
Abdi	1	1,63
Ahmet	3	4,91
Abdüllatif	1	1,63
Ali	7	11,47
Abdurrahman	1	1,63
Durmuş	1	1,63
Halilullah	1	1,63
Hasan	1	1,63
Halil	5	8,19
Hüseyin	1	1,63
İbrahim	4	2,44
İsmail	2	3,27
Levend	1	1,63
Mehmet	6	9,83
Musa	3	4,91
Mustafa	12	19,67
Mustafa Halil	1	1,63
Muhammed	1	1,63
Murad	1	1,63
Osman	2	3,27
Süleyman	4	6,55
Zamid	1	1,63
Yusuf	1	1,63
Toplam	61	100

240

Vergi nüfusu kişiler açıklanırken, kullanılan lakaplar o ailenin geleneksel olarak devam eden veya daha önce etmiş olan geleneksel mesleğine de işaret eder nitelikte olabilmektedir. Bu özelliğe sahip birçok aile bulunduğu görülür. 3 nolu yoğurtçu oğlu Mehmet Bin İbrahim, 20 nolu değirmenci oğlu Süleyman bin İbrahim, 24 nolu kileci oğlu Halil Bin Mustafa, 33 nolu çoban oğlu Ali bin Halil, 43 nolu Sucu oğlu Ramazan bin Mustafa, 47 nolu çerçi oğlu Süleyman bin Ali, 57 nolu kâhya⁴ oğlu Ramazan bin Musa bizim aldığımız örneklerden bazılarıdır. Biz burada aynı mesleği icra edenlerin birden fazla kişi olabileceğini de belirlemek istiyoruz.

Köyde kadınlar üzerine kayıtlı araziye ait bir tek örnek vardır. Bu arazideki kadın adının ise anılmadığını görüyoruz. 61. hanede 00 nolu numarada oturan “*Merhum sofı oğlu Halil zevcesi hatunun emlak ve arazi ve temettüatı*” adlı kayıta olduğu gibi.

Görüldüğü üzere lakaplar aynı adı taşıyan ailelerin birbirine karıştırılmaması açısından çok büyük önem taşımaktadır. Lakap adları soyadlarının bulunmadığı bir zamanda kişileri tanımlaması ve kişilerin bazı özelliklerine açıklık getirmesi ise dini ve mesleki yapılanma adına da bilgi verici niteliktedir.

ŞAPHANE’DE MESLEKİ YAPILANMA

Şaphane’de temettüat defterine göre köyde çeşitli meslek kayıtları kişilerinin babalarının yaptığı mesleklerden bulunabilmektedir. Vergi mükellefi olarak kayıtlı bulunan kişilerin hepsinin sol üst köşesinde “*Erbab-ı Ziraat İdügü*” kayıtlıdır. (Ek 1) 61 kişiden 61 ‘i bu şekilde verilmiş olup toplam 61 kişi kadın olarak kaydedilen 60. hane 00 numaralı kadın vergi mükellefinin de dahil olduğu herkes ziraat belirlir. Bu durum da göstermektedir ki, Şaphane’deki sosyal-ekonomik hayatı ziraat oluşturmaktadır. Bir kişinin babasının hane kaydının sağına 28 . nolu hanede Alil (Hasta)olarak kaydedildiği görülse de oğlunun erbab-ı ziraat olarak verildiğini görürüz.

⁴ Çiftliklerde ya da büyük konaklarda işleri düzenleyen, çalışanların mal sahibi ile ilişkilerini düzenleyen görevlilere verilen unvandır. Şaphane büyük çiftlikler ve konaklar , tarla oranlarından çıkarabildiğimiz kadar, bulunmamaktadır. Buradaki bu kâhyalık daha çok hali vakti zengin kişilerin işlerini gören kişi olarak alınabilir.

Tablo 3 Meslek Dağılımı

Meslekler	Hane	Adet
Alil (Hasta)	29	1
Bileyçi	25	1
Bekçi	8/9	2
Çoban	33/46	2
Çerçi	47	1
Çiftçi	35/44	2
Değirmenci	20/32	2
Kâhya	57	1
Kileci	24	1
Molla	2	1
Sucu	43	1
Ulema	45	1
Yoğurtçu	3	1
Toplam	17	17

Tablo 3’de yer alan meslekler ise kişilerin babalarının yapmış olduğu mesleklerdir. Bizim burada bu kayıtları vermemizdeki amaç kişilerin meslekleri hakkında daha ayrıntılı bilgiler sunmaktır. Genellikle köyde yapılan diğer meslekler ise tarım ve hayvancılığın yan dalları şeklinde olmaktadır. Devlet memuru olarak verilebilecek önemli bir meslek kaydı ise köyde bulunmamaktadır. Tanzimat döneminin getirmiş olduğu memur kadrosuna dâhil olan görev yapan nahiye müdürünün adına köyde rastlandığı görülmemektedir.

Şaphane’de bulunan halk genellikle erbab-ı ziraat ve çiftçidir. Bunun sebebi, buranın tarım arazisinden geçimin sağlamasıdır. Hayvan çeşidinde bulunan fazlalıktan da anlaşılacağı üzere burada hayvancılık da önemli bir geçimi kaynağıdır. Esnaf yoğurtçu, hurdacı, kileci, değirmenci, çiğerci mesleklerinden oluşur. Çeşitli esnaf kitlesinin varlığına burada rastlayamayız. Zaten nüfus sayısı da bu çeşitlemeye izin vermediği gibi, doğal çevre de bu çeşitliliği kısıtlamıştır.

241

HAYVANCILIK VE HAYVAN DAĞILIMI

Şaphane köyünün en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılıktır. Temettüat Defterinde büyükbaş hayvanlar sağmal inek, dölsüz inek, düğe (düve), tosun, öküz şeklinde yazılmıştır. Bu hayvan grubunda sadece sağmal ineğin geliri belirtilmiş olup, diğer hayvanların gelirleri hakkında bilgi verilmemiştir. Hayvancılık kayıtları verilirken, birçok hayvanın gelirinin yazılmadığını da söylememiz gerekir.

Küçükbaş hayvan grubuna bakarsak, köyde en fazla oğlak, keçi beslenmektedir. Bunun temel sebebi bölgenin coğrafi yapısının dağlık oluşuna bu hayvanların kolaylıkla uyum sağlayabilmesidir. Toplamda 715 baş hayvan vardır. Hayvanların tamamından 2249 kuruş gelir sağlanmaktadır. Şaphane’de küçükbaş hayvancılık birinci sırada yapılmaktadır. İkinci sırada büyükbaş, sonra da çiftçilerin tarlalarını sürebilmeleri, mallarını evlerine ve pazarlara taşıyabilmeleri açısından çok önemli olan yük ve binek hayvanları gelmektedir.

Tablo 4 Temettüatlarda Büyükbaş hayvanlar

Büyükbaş Hayvan Çeşidi	Adedi	Gelir(Kuruş)	Hayvan Olan Hane Sayısı	Hane Ortalaması
Sağmal İnek	43	1360	43	31
Kısır İnek	8	-	6	-
İnek	3	-	1	-
İnek (Döllü)	9	-	8	-
Dana	13	-	7	-
Manda	1	-	1	-
Buzağı ⁵	42	-	41	-
Tosun	25	-	21	-
Boğa	4	-	3	-
Düğe (Düve)	31	-	29	-
Toplam	179	1360		31

Tablo 4’de görüldüğü gibi büyükbaş hayvanlarda çeşit fazladır. En fazla çeşit sayı sağmal inek ve buzağıdır. Düve ve tosun bu hayvanların sayısını takip eder. Toplam 179 baş hayvandan sadece sağmal ineğin gelirinin belirtildiğini görüyoruz. Köyün hane sayısı olarak değerlendirmesini yaptığımızda hemen hemen hanelerin %70,49’unun büyükbaş hayvan beslediğini görüyoruz.

Tablo 5 Temettüatlarda Küçükbaş hayvanlar

Küçükbaş hayvan çeşidi	Adedi	Gelir (Kuruş)	Hayvan Olan Hane Sayısı	Hane Ortalaması	Yıllık Gelir (Kuruş)
Sağmal Keçi	53	541	53	10	1.48
Keçi ⁶	65	-	55	1.18	-
Oğlak	126	-	48	2.62	-
Kuzu	11	-	1	11	-
Toplam	255	541		22	1.48

Küçükbaş hayvan grubunda gelir getiren tek hayvan 53 baş bulunan ve 541 kuruş gelir getiren sağmal keçidir. Hayvan geliri yine büyükbaş hayvan varlığında olduğu gibi sadece sütü sağılan sağmal keçide belirtilmekle yetinilmiştir. En fazla sayıda bulunan hayvan ise 126 tane olan oğlaktır. Keçi ve sağmal keçi bu sayıyı takip eder. Sağmal keçi köyün hemen hemen %86.8’inde beslenmektedir.

Binek hayvanları

Binek hayvanlarının çoğunu Tablo 6’da da görüldüğü gibi ilk olarak öküz daha sonra eşek ve kısırak izler. Toplamda 180 adet hayvan sayılmıştır. Binek hayvanlarının gelirleri kayıtlarda belirtilmemiştir. Kayıtlarda en fazla öküz beslendiği görülür. Bunun nedeni beslenme maliyetinin düşüklüğü ile daha çok çift sürmede güçlü olan bu hayvanların tercih edilmeleridir. Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde öküzün yanında çift sürmede çok az olmakla beraber at ve katır gücünden de faydalanılmakta olduğu bilinmektedir.

⁵ Sınıflamayı kolaylaştırmak adına buzağı grubu dişi buzağı, erkek buzağı olarak ele alınmıştır.

⁶ Keçi grubunu daha iyi tasniflemek için yoz keçi eklendi.

Tablo 6 Temettüatlarda Binek hayvanları

Binek Hayvanları	Adedi	Gelir(Kuruş)	Hayvanı Olan Hane Sayısı	Hane Ortalaması
Esb(at)	6	-	5	1.2
Katır	1	-	1	1
Kısrak ⁷	8	-	7	1.14
Tay	2	-	1	2
Merkep(eşek) ⁸	57	-	57	57
Sıpa ⁹	12	-	9	1.33
Öküz	94	-	60	1.56
Toplam	180	-	140	65.23

Tablo 6’da öküzün fazlalığı da hemen dikkati çekmektedir. Bir çift at 1 günde 6-7, bir çift öküz ise 3-4 dönüm toprak sürebildiği için öküz dik ve eğimli topraklarda daha elverişli idi. Şaphane’nin dağlık ve eğimli arazi yapısı göz önüne alındığında öküz varlığının daha fazla olmasının nedeni bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Üstelik öküzün beslenme gideri de oldukça düşüktür. Bir atı veya katırı bütün bir yıl boyunca ot, arpa, yulaf, kepek ve samanla beslemek gerekmektedir. Bunun yanında öküz 7 ay süre ile burçak ve samanla besleniyor ve yılın geri kalan aylarında otlamak üzere çayırlara salınmak suretiyle bakılabiliyordu. Bu arada demetlerin tarladan harman arabasına ve ürünün harmandan ambarlara taşınmasında at ve eşek gibi yük hayvanlarından da yararlanılmaktadır. Bu iş için ,bir çift öküzün çektiği iki tekerlekli “*Kağrı*” kullanılmıydı (Güran, 1998: 87). Dolayısıyla o dönemde Şaphane’de öküz köylünün tarım yaparken kullandığı vazgeçilmez temel araçlarından biri durumundadır. Köyde öküzün sayısı 94 ’tür. Bu hemen hemen tüm hanelerde hayvan beslendiğini bize göstermektedir. Eşek oranındaki fazlalık ise, bu hayvanın ulaşım aracı olarak kısa mesafelerde ve bazı malların taşınmasında kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Arıcılık

Orman oranı fazlalığı, burada arı beslenmesini de sağlamıştır. Osmanlı Devletinde doğal olarak bölgeye göre değişmekle birlikte XX. yüzyılın başlarında bir arı kovanından yaklaşık olarak 4, 6 kilogram bal ile 300-600 gram balmumu alındığı bilinmektedir (Güran, 1998: 105).

Şaphane’de 27 hanede arı kovanı bulunur. Bu da 27 “**bab (bölüm)**” arı kovanı demektir. Kovanlardan 348 kuruş gelir elde edildiğini görüyoruz. Bu miktar hemen hemen küçükbaş hayvan gelirini dahi aşmış bulunmaktadır. Hane oranının hemen hemen % 44,4’ünün arıcılık faaliyeti ile gelir temin ettiği görülmektedir. Bu hane başına 12,9 kuruşa denk gelmektedir. Diğer gelir kaynaklarına göre fazla olmamakla beraber geçim kaynağı olarak arıcılık önemli bir uğraştır.

ARAZİ DAĞILIMI VE TOPRAK KULLANIMI

XX. yüzyılın başlarında Osmanlı tarım istatistiklerinde işletme büyüklükleri hakkında da bilgi vardır. Bu istatistikler değişiklik göstermekle beraber bir ailenin mülkiyetine ait olup olmadığına bakılmadan, ürünlerin nadaslanması ve ektiği toprakların yüzölçümüne göre tarım işletmelerini üçe ayırılmıştır. Osmanlı Devletinde yüzölçümleri 10 dönümden az olanlar küçük, yüzölçümleri 10-50 dönüm arasında olanlar orta, yüzölçümleri 50 dönüm ve daha fazla olanlar ise büyük işletme olarak sınıflandırılmıştır (Güran, 1998: 82).

⁷ Kısrak grubu içine kısrak, dömlü kısrak, dölsüz kısrak eklendi.

⁸ Daha kolay sınıflamak adına merkep grubu içine dişi merkep, merkep sıpası, dişi merkep sıpası, dölsüz merkep, erkek sıpa ve hamule merkep koyulmuştur.

⁹ Sıpa grubuna dişi sıpa, erkek sıpa ve sadece sıpa adı altında sınıflama yapıldı.

Tablo 7 Temettüatlarda Arazi alanları

Tarla	Dönüm	Gelir (kuruş)	Ekim yapan Hane	Hane başına dönüm alanı	Hane Başına düşen gelir ortalaması(Kuruş)
Mezru Tarla	1892	3388	61	31.1	55.54
Susam	110	7600	45	2.4	2.4
Ekin Tarlası	54	17.348	29	1.86	1.86
Salamur(a)	-	16.621	61	-	272.4
Toplam	2056	44.957	198		

Temettülerde verilen mezru tarlanın oranı 1892 dönümdür. Ekim yapan hane sayısı ise 61'dir.61 tane hanenin hane başına düşen dönümü 31,1 olduğu için bu birimleri, küçük işletme olarak düşünebiliriz. Bunun yanında en fazla hane başına düşen en büyük işletme mezru tarlada vardır. Bu ürün kuruş ile 55.54, ikinci en fazla gelir getiren üründür. Salamur hane başına düşen gelir ortalaması 272,4 kuruş ile en fazla üründür. *Salamur(a)*, olarak söylenen, peynir, et, balık, turşu, asma yaprağı vb. yiyeceklerin, bozulmaması için içinde tutuldukları tuzlu sudur. Salamurun diğer anlamı ise asma yaprağıdır¹⁰. Şaphane'de verilen salamur da asma yaprağıdır. Birçok hanede salamur(a) gelir getiren bir ürün olarak kaydedilmiştir. Salamur'un dönümü verilmediğinden işletme büyüklüğü hesaplanmamaktadır. Susam tarlası 110 dönüm alanda ekilir, ürünü 45 hane işlemektedir. Bu haliyle bu ürün, küçük işletme grubuna girmektedir. Ekin tarlası ise, 54 dönüm alanda 17.348 kuruş gelir getirir ve hane başına 1.86 ortalama ile küçük işletme grubuna girer.

Tablo 8 1885(H 1302)Salnamesinde Tarım Alanları ve Gelirleri

1302 Kütahya Sancağı Salnamesi	Dönüm
Bostan(Sebze)	93
Hububat Mezrası (Ekime elverişli, ekilecek tarla)	1200
Bahçe	55
Mera	50
Toplam	1398

244

Bilgilerimizi çeşitlendirmek adına biz burada aynı yüzyıl içinde verilmiş olan salname kayıtlarından da yararlanmak istedik. Tablodaki gibi(Tablo 7) 1844 'deki 2056 dönüm arazide ekim yapılmaktadır. Bu alanın toplam geliri ise 44.957 'dir. Mera alanı, hayvancılığın yaygın olduğu köyde oldukça azdır. Susam bitkisi ayrı bir ürün olarak verilmiştir. Geliri de oldukça fazladır. Burada fazla ekiminin yapılması gelir getiren bir bitki olması nedeniyle. Köyün genişliği de ekim alanlarında etkili olmuştur. Ekim alanlarının çoğunun da düz olmayan arazide olduğunu da belirtmeliyiz. Tabloda verilen tarım oranlarında, salname ve temettü kayıtları birbirini tutmadığı da açıkça görülür. Bilgilerimizi düzenli vermek adına tarım alanlarının ardından gelirleri toplu olarak vermek istiyoruz.

TEMETTÜATLARDA GELİR

Bizim incelediğimiz alanda mezru tarla olarak verilen alanda buğday, arpa, çavdar, nohut gibi aşar vergisinin alındığı vergilendirilmiş ürünlerin ekildiğini düşünüyoruz. Temettüatlarda gelirler, defterin son kısımlarında toplu olarak da verilmiştir.

I-Gelirler

Şaphane'de ait temettüat defterinde vergi mükelleflerinin gelir miktarları ve yıllık toplamı ayrı ayrı belirtilmiştir. Köyün gelirleri tarım, hayvancılık ve meslek diye gruplandırılabilir. Şunu belirtmek gerekir meslek olarak verilen bir gelir kaleminin de herhangi bir şekilde kaydedilmediğini görüyoruz. Tarım geliri; ekili (tarla) tarım alanlarını, hayvancılık geliri; sağmal inek, sağmal koyun, sağmal keçi, merkep, arı kovanından elde edilen gelirlerini kapsar. Meslek gelirleri ise; ayrı bir hizmet dalı olmakla beraber defterde belirtilmediği için tespit etmek mümkün olmamaktadır.

¹⁰ 2009 yılında Şaphane ilçesinde Salamur hakkında yapmış olduğumuz konuşmalarda köylüler ve yerel halk salamuru asma yaprağının tuzlanmış hali olarak tükettikleri ve kışa sakladıkları bir ürün olarak tanımlamışlardır. Burada şapdan elden edilen tuzun asma yapraklarını tuzlamada kullanıldığını biliyoruz. Tuzun şapdan temininin fazla olması nedeniyle salamur olarak verilen asma yaprağı hemen hemen her hanede fazlaca bulunmaktadır.

Şaphane temettuat defterinde tarım hâsılatının elde edilmesine etki eden hububat ürünleri hakkında da bilgi vardır. Temettuat Defterlerinde köylüden alınan hububat öşür verileri neticesi üretilen hububatların ne kadar olduğu tespit edilebilir. Öşür bölgelere göre değişmekle birlikte, ortalama her ürün üzerinden %10 oranında almırdı. İşte bu bilgiye dayanarak vergiye esas olan toplam kilenin 10 katı alınarak toplam hububat üretimi tespit edilebilmektedir. Bizde bu işlemi gerçekleştirerek tablo 9’da hesaplamaya çalıştık.

Tablo 9: Şaphane’de Üretilen Toplam Hububat Miktarı

Ekin türleri	Kile	Kile *10	Kilogram
Hınta (Buğday)	3220	32.200	826123,2
Şair (arpa)	502	5020	128793,1
Burçak	222	2220	56956,3
Yulaf	339	3390	86973,8
Nohut	133	1330	34122,4
Darı	88	880	22577,3
Melas	4	40	1026,2
Toplam	6747	45.080	1156572,5

Toplam hububat üretimi tabloda verilmiştir.2056 dönüm tarladan 44,957 kuruş gelir elde edilmiştir. Görüleceği üzere ele alınan dönemde Şaphane’de buğday, arpa, darı ve burçak gibi tahıl ürünleri üretilmektedir. Hayvanlar için kırma yapılarak yem olarak kullanılan ve buğdayın yetmediği durumlarda da insanlar tarafından öğütülüp ekmeke yapılarak tüketilen arpa, incelenen dönemde Şaphane’ de 3220 kile üretilmiştir. Bu oranı şair 502 kile, yulaf 339 kile, burçak 222 kile ile izler. Toplam ekin ürünlerinden 6747 kile ürün elde edilmiştir. Buğdayın kilesi 5, şairin 4 yulafın 2 burçak darı ve nohudun 1 kuruştur. Kilelerin oranları bu hanelerin hemen sol taraflarına hesaplanarak yazılmıştır. Bizde Şaphane’de alınan öşür vergisinden hareketle yaklaşık üretim miktarı tespit edilmeye çalışıldık. Hesapladığımız gelirlerde ürünlere yüzde eklenmiştir ve 45.080 kile ürün ortaya çıkartılmıştır. Toplam ürünün kilesi ise, bu şekilde tahmini olarak hesaplanmıştır. Tablodan şu yorumu da yapmak mümkün görülmektedir. Köyde mezru tarlada ekilen ürünler her hanede olduğu için köyün dışarıdan hububat ürünü almadığı yorumunu yapabiliriz.

245

Tablo 10 Üretilen Toplam Hububat Miktarının Hanelere Göre Dağılımı

Ekin Türleri	Hane	Ortalama	Toplam Hububat Miktarı (Kile)	Oran (%)	Hasılat Hane Başına Düşen Miktar (Kile)
Buğday (Hınta)	61	527,9	32200	71,4	527,9
Arpa (Şair)	61	82,3	5020	11,1	82,3
Burçak	46	48,2	2220	4,9	36,4
Yulaf	54	62,8	3390	7,5	55,6
Nohut	21	63,3	1330	3,0	21,8
Darı	16	55	880	2,0	14,4
Melas	1	40	40	0,1	0,7
Toplam	214	879,5	45080	100	739,1

Tablo 10 ‘daki bilgilere baktığımızda hıntanın yüzde olarak oranı 71,4, şairin 11,1 burçağın 4,9,yulafın 7,5 nohudun 3,0 darının 2,0 melasın ise 0,1 olduğu görülmektedir. Toplam hane başına düşen gelir miktarı ise her hanenin ekin ürünleri üretmesi nedeniyle hesaplanmamıştır. Hububatın hanelere dağılımında hınta 32.200 ile birinci, şair 5020 ile ikinci, yulaf 3390 ile üçüncü sırada bulunur. Burçak 2220, nohut 1330, darı 840, melas 40 kile ile yer almaktadır. Hasılatın hane başına geliri kile olarak yine en fazla üretimin yapıldığı buğdayda 527,9 kile ile birinci sırada, şair 82,3 ile ikinci, yulaf 55,6 ile üçüncü, burçak 36,4, nohut 21,8 darı 14,4 melas ile 0,7 ile sonuncu sırada yer almaktadır. Hâsılat hane başına düşen miktar (kile) olarak hesaplanmasında hanenin toplamı 61 olarak alınmış ve hesaplama bu şekilde yapılmıştır. Her hanede tarımın yapıldığını da tekrar belirtmemiz gerekir.

Kilenin hesaplanmasında şu yöntemle baş vurulmuştur.1841 yılından itibaren Osmanlı ülkesinde her yerde kile 35,27 litre'dir. Bu rakam 20 okkalık eski buğday ağırlığına da eşittir. Eski buğday ağırlığı ise; İstanbul'da, buğdayda kilede, 20 okka, günümüzdeki karşılığı olarak 25,656 kg olarak hesaplanmaktadır. Kile arpa ticaretinde de 22,25 kg. üzerinden işlem görürdü. Resmî İstanbul kilesi yanında, hemen hemen devlet içinde birçok yerde farklı bir takım yerel kile ölçüleri de kullanılmaktadır. Öyle ki sancaklar içinde bulunan kazalarda dahi ölçülerin oranları farklı olabilmektedir. Bu da Osmanlıda ölçüde birlik olmadığını da göstermektedir(Hinz, 1990:51).

Tablo 11 Tarım Gelir Hâsılatı

Gelir	Miktar (Kuruş)	Hane Hâsılatı	Ortalama
Tarım	44.957	61	737

Tablo 11' deki hesaplamalar yapılırken hububatın her türü için 1 kile =25, 656 kg ,arpa hariç olmak üzere, arpa için ise 1 kileyi 22,25 kg. olarak almak yoluna gidiliyordu. Biz de bu ölçüleri alarak yaptığımız hesaplamamızda, Şaphane'nin Temettüat defterinde 44.957 kuruş tarım hâsılatı elde edilmiş olduğunu hesapladık. Toplam hanedeki tarım gelir hâsılatı ise ortalama olarak 737 kuruştur.

II- Hayvancılık hâsılatı

Şaphane'de de tarım ve hayvancılık en önemli bir geçim kaynağıdır. Tarımdan sonra ikinci sırada yer alan hayvancılık gelirleri köy için çok önemlidir. Hayvancılık gelirleri ile kayıtlara baktığımızda Şaphane'de üretilen süt miktarlarına rahatlıkla ulaşabilmemiz mümkün görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde XX. yüzyılın başlarında bölgelerdeki farklılıklarla birlikte, bir inek yılda 192-770 litre ve bir koyun yılda 51-77 litre süt verebiliyordu (Güran, 1998:104). Köylülerin sağdıkları sütü, süt olarak tüketmekle beraber yağ ve peynir yoğurt yaptıkları da bilinmektedir. XIX. yüzyılda ortalama olarak 1 kilogram yağ elde edebilmek için 20 litre inek sütü; 1 kg. peynir yapmak için ise 5,5 litre koyun sütüne ihtiyaç vardır. Bir ineğin yılda verdiği süttten 38,5 kg. yağ; bir koyundan alınan süttten 12,8 kg. peynir elde etmek mümkündür (Güran, 1998: 104). Defterlerde büyükbaş olarak gelir getiren tek hayvan sağmal inektir. Bunun 192 litre yıllık gelir getirdiğini hesap ederek, tahmini süt üretimini bulmaya çalıştık ve 192 litre hane başına yıllık süt üretimini tespit ettik.

Tablo 12'deki bilgileri yorumladığımızda küçükbaş hayvanlardan sağman keçi 53 hanede beslenen bir hayvandır. Tevfik Güran'ın tespit ettiği bilgilerle biz de hareket ederek hesaplamalar yaptığımızda verdiği en aşağı seviyedeki süt miktarından hareketle (51 litre *53 baş hayvan) hesaplama yaparsak yıllık 2703 litre üretim ile hane başına 51 litre süt üretildiğini görürüz. Büyükbaş hayvanın geliri ve süt litresi doğal olarak küçükbaş hayvana göre daha fazla olmaktadır. Sağman inekte durum ise (192 litre *43 baş hayvan) 8256 litre yıllık süt üretimine kadar varmaktadır.

Tablo 12 Hane Reislerinin Süt Üretimi

Hayvan Türü	Sayı	Hane	Yıllık süt Üretimi	Yıllık toplam hane başına düşen süt miktarı
Sağmal inek	43	43	8256 litre	192 litre
Sağmal Keçi	53	53	2703 litre	51 litre
Toplam	96	96	10959 litre	243 litre

Şaphane'de kayıtlarında inceleme yaptığımız Temettüat Defteri'nde yazılan keçinin tiftik, kıl gibi hangi türde olduğu belirtilmediği için köyde keçiden elde edilen tiftik ve kıl miktarı hesaplanmamıştır. Şunu da belirtmemiz gerekir ki yük ve binek hayvanları hâsılatı hayvancılık hasılatı içinde ele alınmıştır. Çünkü bu hâsılatların nasıl elde edildiğine dair bir veri yoktur. Yük ve yolcu taşımacılığında bu hayvanların kullanıldığını düşünüyoruz. Gelir getiren hayvanları da verilen kayıtlar ışığında belirtmeye bu şekilde gayret ettik.

Tablo 13 Hayvancılık Hâsılatı Dağılımı

Hayvancılık Türü	Hasılat Miktarı(Kuruş)	Hane	Toplam Hane Başına Düşen Miktar Ortalama(Kuruş)	Oran %
Büyükbaş	1360	43	31.6	60.5
Küçükbaş	541	53	10.20	24.1
Arcılık	348	27	121.9	15.4
Toplam	2249			100

Tablo 13’ te de görüldüğü gibi büyükbaş hayvan geliri kuruş olarak 1360’ iken geliri de hane başına % 60.5 ‘lerde bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan geliri bunu izler ve daha sonra gelir .541 kuruşluk hasılat ile oran olarak %24.1 ‘i teşkil eder. Arcılık geliri ise 348 ‘ lik toplam kuruş geliriyle hayvancılık içinde en az oranı teşkil ederek %15 lik bir oranı barındırır. Şaphane’ nin gelirinde önemli kalem teşkil eden tarım ve hayvancılık gelirlerini açıkladık. Şimdi son gelir kalemi olan vergileri verelim.

VERGİLER VE DİĞER GELİR KAYNAKLARI

Şaphane’ nin gelir kayıtlarından en önemlisi vergilerdir. Aşar tarım ürünlerinden alınan %10 luk vergi iken; vergi-i mahsusa ise Tanzimat döneminde getirilmiştir. Şimdi sırasıyla bu vergileri açıklayalım.

Tablo 14 Temettüatlarda Vergi Oranları

Vergiler	Hane sayısı	Geliri(Kuruş)	Hane ortalaması	Ortalama %
Aşar Vergisi	61	6747	110.7	7.4
Vergi-i Mahsusa	61	11.235	184.1	12.4
Temettü	61	72.323	1185.6	80.1
Toplam		90.305		100

Aşar(Öşür), tarımsal ürünlerden yönetimce alınan aynı vergidir. Tanzimat döneminden evvel yöreden yöreye değişen oranlara alınmaktadır ve sabit değildir. Tanzimat’ ın getirmiş olduğu adalet eşitlik prensiplerine bağlı olarak toprağın verimli olup olmaması hiç hesaba katılmadan, aşarın Tanzimat’ ın uygulama alanına giren her yerde 1/10 oranında alınmasına karar verildi. Devletin kuruluşundan yıkılışına kadar sürdürülmüş olan aşar, mülk araziden değil kuru mülkiyeti devlete tasarruf hakkı reayaya ait olan miri arazilerden alınmaktadır. Bu vergiyi gayri müslimler de ödemişlerdir (Barkan, 1999:357; Şener,1990:120) . Vergiler ile ilgili değerlendirme yapılırken defterin içerisinde yer alan verilerin tek tek okunması sonucunda elde edilen değerler kullanılmıştır. Biz bu vergiyi, her hanenin aşar gelirini tek tek toplayarak bulduk. Defterlerde hesaplama yaparken buğdayın kilesi 5, şairin 4 yulafın 2 burçak darı ve nohutun 1 kuruş verilmiştir. Tarım öşrü içinde en çok hinta ve şair öşrü veren haneler gelmektedir. Aşar vergisi 61 hanenin de ödediği vergidir ve miktarı 6747 kuruştur. Bu gelir hane ortalaması da 110,7 tutarken; toplam yıllık gelirin ise sadece %7.4 ‘ini oluşturmaktadır.

Vergi-i Mahsûsa, 1840 yılında Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergilerin yerine getirilen bir vergi çeşididir. Bu vergi de halkın sahip olduğu emlak, arazi, hayvan ve icra ettikleri ticaret dikkate alınarak toplam kazançları üzerinden adaletli bir vergi alınması amaçlanmıştır. Vergiyi Mahsûsa, 1860 yılına kadar devam etmiştir. Her hane *Vergiyi Mahsusa* adı verilen vergiyi vermektedir. Tanzimat Döneminde örfi vergilerin yerine ikame edilen vergi-i mahsusa, sancak ölçeğinde belirlenmekte ve önce kazalar arasında, ardından kasaba ve köyler arasında, son olarak vergi mükellefleri arasında mali ödeme güçlüklerine göre paylaştırılmaktaydı. Köyde 11.235 kuruş vergi yazılmıştır. Bu miktar temettü vergisinden sonra en fazla miktarı oluşturur. Bu gelir hane ortalaması 184,1 kuruş tutarken; toplam yıllık gelirin ise sadece % 12,4 ‘ünü oluşturmaktadır.

Ağnam resmi, koyun ve keçiden alınan vergidir. 1825–26 (H 1241) yılında ondalık ağnam resmi oluşturulmuştur. Bu vergi farklı toplanma şekli içermekteydi. Tanzimat’ la beraber bu vergi, koyun başına nakit olarak 5 kuruş olarak alınmaya başlanmıştır Ağnam, büyükbaş hayvanlardan alınamazdı.1844–45 (H 1261) tahrirlerinde ağnam resmi kimi zaman koyun ve keçi ayrı ayrı belirlenerek yazılıyordu. Bu oran 1844 yılında 0,5 kuruştur. Bu defterlerde tespit edilen ağnam resmi aşara ekleniyordu(Şener, 1990:140; Karamürsel, 1989:117) .Dağlık araziye sahip olan Şaphane’ de, tarımın yanında hayvancılık da önemli bir geçim kaynağı olduğunu hayvan gelirlerinde belirtmiştik. İnek ve keçi, geliri yazılan hayvan grubundadır ve bunların gelirlerini ise verdik.

Cizye, Osmanlı devlet olarak kurulduğu andan itibaren Müslüman olmayanlardan, askerlikten muaf olmaları karşılığında bu vergi alınır.(Nedkoff 1944:617). ¹¹Köyde, Müslüman olmayan nüfus yoktur. Cizye oranı da bu yüzden Temettüat defterlerinde bulunmaz.

Köyde 72.323 temettü geliri toplam 90.305 kuruş vergi alınmaktadır. Vergi-i Mahsusa en fazla alınan vergi türüdür. Aşarın tarım alanının az olması nedeniyle az olduğu görülür. Şaphane’de 26 dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânların hangi iş grubunu icra etmek için olduğunu bilmiyoruz. Salname kayıtları da ticaret kapasitenin azlığını vurgulamaktadır. 1302 salnamesinde “ *Ulaşım güçlüğü ve hammadde eksikliğinden ticari yapının gelişmediği görülür*” diye belirtilmektedir(1302 *Hüdavendigar Vilayeti Kütahya Sancağı Salnamesi*: 462) .

Aslında köy buraya adını da veren madenleriyle meşhurdur. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde de Gediz’e bağlı Şaphane madeniyle ilgili birçok belge bulunduğu görülür. Köy, ekonomik olarak geçimini tarım ve hayvancılığa bağlamışsa da, asıl ekonomik girdi, şap madeninden temin edilmektedir. XIX. yüzyılda nahiye Kütahya sancağına bağlı Şaphane köyü diye geçse de genellikle, Gediz kazasına bağlı olan, şaphane madeni diye de zikredilmektedir. Şap madenleri,iltizam ve malikâne sitemiyle işletilmeye açılmıştır. Devlet burada çalışan amelelerin ücretlerine ve şapın satış oranını dair de sürekli emir ve yasaklar yayınlamaktan geri kalmamış; bu yasakları ihlal edenleri de çeşitli cezalara, hatta Kütahya kalesine kalebentliğe mahkûm etmiştir. Köyde şap madenleri, dışa ihraç edilen en önemli üründür.

Şaphane’ye bulundurduğu şap madenleri nedeniyle İmparatorluk çok önem vermiş, her türlü mükellefiyetten muaf tutarak, tüm imparatorluk topraklarından insanların buraya gelmelerini teşvik edilmiştir. Madenler buldukları kentlerin ekonomik ve ticari açıdan gelişmesi için önemli bir faktördür. Makalemizde incelemesini yaptığımız köy olan Şaphane için de durum böyle olmuştur. Her ne kadar köy, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar madencilik faaliyetleri olarak yapıldığı bir yer olsa da, bulunulan coğrafi konum ve ana yollara sapa kalış ise, buranın ekonomik açıdan gelişimini engellemiştir. Bizim burada konumuz madencilik olmadığından madencilik ile verebileceğimiz bilgiler bu kadarla sınırlı kalacaktır(Osmanlıdaki diğer şap bölgeleri için :Ersan, 2000:55-66; Karaman,2003:63-74;Saylan 2009 :167-182).

Sonuç olarak Şaphane’de ekonomi, tarım ve hayvancılıkla yürümektedir. Ticari kapasite ise oldukça düşüktür. 26 tane dükkân bulunan köyün, ticari yapısının da düşük olduğunu buradaki dükkân varlığından çıkarabiliriz. Aslında Batı Anadolu’nun köyü olmasına ve İzmir, Aydın gibi gelişmiş sancaklara da yakın olmasına rağmen; köyün ekonomisi hem diğer Kütahya kazalarına hem de Batı Anadolu’daki diğer sancaklarının köylerine göre geri kalmıştır. Dağlık coğrafi yapı, ana yollara olan uzaklık ve hammadde eksikliği bunun nedenlerinden bazılarıdır.

SONUÇ

Germiyanoğlu Beyliğinden, Osmanlı Devletine geçen Kütahya’nın Şaphane köyü, XIV. yüzyılda BOA’daki arşiv kayıtlarında Gediz şaphanesi adıyla zikredilirken , Temettü defterinde köy olarak karşımıza çıkar.1296(Miladi 1879)yılı ilk Hüdavendigar salnamesinde ise nahiye olarak verilir. Nüfus hakkında verilen bilgiler salnamede ve Temettü kayıtlarında çelişir durumdadır. Temettü kayıtlarında nüfus 315’iken; Salname kayıtlarında ise 1879 ve1885 yıllarında sırasıyla 1388 ve 3030 olarak verilmiştir. Bu iki kayıt arasında ihtilaf vardır. Köyde nüfusun sürekli arttığını da verdiğimiz tablolarla belirttik.

Karye, devlet için ekonomik anlamda tarım ve hayvancılıkla ön planda olmuştur. Salnamelerde ve özellikle Şaphane’nin temettü defterinde, köyün ekonomik hayatı hakkında bilgiler bulabilmekteyiz. Tarım ürünü olarak hububat, sancakta ve Şaphane’de en fazla ekilen üründür. Köyde en fazla oğlak, keçi ve inek beslenmektedir. Şaphane’de bostan(Sebze), hububat mezrası(Ekime elverişli, ekilecek tarla), bahçe tarımı da yaygındır. Bölgenin iklimi karasal olduğundan ürün çeşidi de azdır. Köyde çok fazla meslek erbabı yoktur. Nüfusun az oluşu meslek çeşidinin de azalmasına sebep olmuştur. Halkın çoğu çiftçi, çoban ve ırgattır.

Temettülerde verilen mezru tarlanın oranı 1892 dönümdür. Ekim yapan hane sayısı ise 61’dir.61 tane hanenin hane başına düşen dönümü 31,1 olduğu için küçük işletme olarak topraklarda ekim yaptığını düşünebiliriz. Bunun yanında en fazla hane başına düşen en büyük işletme mezru tarlada vardır. Şaphane köyünün en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılıktır. Temettüat Defterinde büyükbaş hayvanlar sağmal inek, dölsüz inek, düğe (düve), tosun, öküz şeklinde yazılmıştır. Bu hayvan grubunda sadece sağman ineğin geliri belirtilmiş, diğerlerinin geliri hakkında bilgi

¹¹ Ayrıca cizye hakkında geniş bilgi için: (Becker,1945:123–132).

verilmemiştir. Büyükbaş hayvanın geliri ve süt litresi doğal olarak küçükbaş hayvana göre daha fazla olmaktadır. Hayvancılık kayıtları verilirken, birçok hayvanın gelirinin yazılmadığını da söylememiz gerekir. Küçükbaş hayvan grubuna bakarsak köyde en fazla oğlak, keçi beslenmektedir. Hayvanların tamamından 2249 kuruş gelir sağlanmaktadır. Şaphane’de küçükbaş hayvancılık birinci sırada yapılmaktadır. İkinci sırada büyükbaş, daha sonra ise tarlada sürüm yapılması ve ürünlerin satılması için taşıma yapmaya yarayan yük ve binek hayvanları gelmektedir.

Şaphane’nin gelir kalemlerinin en önemlilerinden biri vergilerdir. Aşar tarım ürünlerinden alınan %10’ luk vergi iken; vergi-i mahsusa ise Tanzimat döneminde ihdas edilmiş olup köyün gelir getiren diğer vergilerini oluşturmaktadır. Tanzimat döneminde koyulmuş olan Vergi-i mahsusa vergisi, Şaphane’de 11.235 kuruş gelir getirmiştir. Sonuç olarak, XIX. yüzyılda temettü kayıtlarında köy olarak geçen Şaphane, bu dönemde tarım ve hayvancılıkla vergilerle şap madenleriyle geçimini temin eden küçük bir köy olarak karşımıza çıkar.

KAYNAKLAR

A –Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

ML TMT,(Temettüat Defteri)

Defter No:17744,Hüdavendigar (Bursa) Livası ,Kütahya Kazası Şaphane Köyü.

C.EV, 91, 4514.

B-Salnameler

Hüdavendigar(Bursa) Vilayeti Kütahya Sancağı Salnamesi 1296 ve 1302.1313.1316.1317.1326.

C- Kaynak Eserler

EVLİYA ÇELEBİ ,(1935),Seyahatname, IX Devlet Matbaası, İstanbul.

SÜLEYMAN SUDİ,(1307), Defter-i Muktesid, I-II-III, İstanbul.

D-Araştırma Eserleri

ÇADIRCI Musa(1991), Çadırcı, Tanzimat döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

ELDEM Vedat,(1970),Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, Ankara.

GÜRAN Tefik (1998). 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, İstanbul, Eren Yayınları

KARAL, E, (1988),Osmanlı Tarihi, Cilt. V, Türk Tarih Kurumu ,Ankara.

KARAMÜRSEL, Ziya,(1989),Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler, Ankara.

KARPAT, Kemal, (2002),Osmanlı Nüfusu(1830-1914),Çev: Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

ORTAYLI İlber,(1985) ,Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, İstanbul.

ORTAYLI İlber,(2000),Tanzimat Dönemi Osmanlı Mahalli İdareleri,(1840–1880),Ankara.

ŞENER Abdullatif,(1990), Tanzimat Döneminde Osmanlı Vergi Sistemi, İstanbul.

VARLIK Mustafa Çetin, (2002), “Kütahya,”DİA, Cilt, 26, Ankara, 580–587.

E- Makaleler

AYDIN Mahir, (1990),”Sultan II. Mahmut Döneminde yapılan nüfus Tahrirleri “Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri, İstanbul, 82–97.

BARCAN Ömer Lütfi (1953), “Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, Türkiyat Mecmuası, İstanbul: C. X,1- 26.

BARCAN Ö.L (1999),”Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) tarihli Arazi Kanunnamesi, Tanzimat I,Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 321-421.

BECKER C.H,(1945),“Cizye”, İA, Cilt 3,İstanbul, 123–132.

ERSAN,Mehmet(2000),“XIII.XIV.Yüzyıllarda Şap Ticareti ve Sebinkarahisar”,*Sebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu – Bildiriler, (30 Haziran – 1 Temmuz 2000)*, İstanbul ,55 – 61.

GÜRAN Tefik (2000), “XIX. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve istatistik, (Derleyen: Halil İnancık, şevket Pamuk),73-94.

GÖYÜNÇ, Nejat(1979), Hane Deyimi Hakkında “,İÜEF Tarih Dergisi, Sayı:32 ,Mart 1979, 332–349.

HINZ Walter, (1990),“İslam’da Ölçü Sistemleri”, *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, çeviren Acar Sevim, S. 5, İstanbul

KARAMAN Oktay, "XIX. ve XX. Yüzyılda Giresun ile Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. V, Sayı: 1, (Haziran 2003), 63-74.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat (1995), "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri" Belleten, XIX/225, 395-412.

NEDKOFF Boris Christoff ,(1944),Osmanlı İmparatorluğunda Cizye(Baş Vergisi) ,Belleten, Ankara, C.XVIII,617-625.

SAYLAN Kemal,(2009), Ordu ve Giresun Yöresinde Madenler ve Maden İşletmeciliği (1860-1914), *OTAM*, 25 / Bahar 2009),167-182.

YILDIZ, Hakkı Dursun, (1981-1982), Kütahya'nın Tarihçesi, *Atatürk'ün Doğumunun 100 yılına Armağan*, 35-51.

F-Tezler

DEMLİKOĞLU, Uğur,(2007),1845(H.1261)Tarihli Temettüat defterlerine Göre Hüdavendigâr eyaleti Bursa Sancağı Domaniç kazasına Bağlı Bozbelen, Durabey,Hisar,Çok,İlcaksu, Domur, Bükerler,Çiftlik, Çarşamba Köylerinin İktisadi Ve İçtimai Durumu,Yüksek Lisans Tezi,Kütahya.

EFE Hasan,(2008),*Domaniç Nefs-i Bozyalak, Karaköy, Saruhanlar, Sarıot Köylerinin Sosyal ve İktisadi Yapısı(1844-1845)*,Yüksek Lisans Tezi,Kütahya.

KAÇAR, Tuncay(2008),Hüdavendigâr Eyaleti Kütahya Sancağı Etraf şehir Nahiyelerinin 1261 (1845) Tarih ve 610,8611,8612,8613,8614,8615 numaralı Temettüat Defterleri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

KARTAL İsmail, (2006),1845(h. 1261) tarihli Temettüat Defterlerine Göre Hüdâvendigâr Eyaleti Dahilinde Kütahya Sancağına Tâbi' Tavşanlı Nahiyesine Bağlı Kuruçay, Çardaklı Ve Bey Karyelerinin Transkripsiyonu ve Edisyon Kritiği Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

KÜPELİ Funda, (2007),1845 Yılı Temettüat Defterlerine Göre Simav Kazasının Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Ek 1 Temettüatlarda oturan hane sahiplerinin kapı numaraları adı ve meslekleri

250

Hane	No	Şahıs Adı	Meslek
1	2	Molla Halil Oğlu Ali Bin Halillullah'ın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
2	3	Yoğurtçu oğlu Mehmet Bin İbrahim'in 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
3	5	Kıratlı oğlu Mehmet Bin Mehmet 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
4	6	Kıratlı oğlu İbrahim Bin Mehmet 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
5	7	Cafer oğlu Mehmet Bin Abdüllatif 'in 'emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
6	8	Bekir oğlu Derviş Bin Süleyman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
7	9	Bekçi oğlu Osman Bin Süleyman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
8	9	Bekçi oğlu Mustafa Bin Süleyman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
9	10	Derviş oğlu Musa Bin Durmuş 'un 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
10	12	Emirhan oğlu Mustafa Defterdar İbrahim bin Ahmed 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
11	13	Emirhan Zekai Hüseyin Bin Zamid 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
12	14	Emirhan oğlu Halil Bin Muhammed 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
13	14	Bedi oğlu İbrahim bin Ali 'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
14	15	Ramazan oğlu İbrahim bin Musa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
15	16	İdris oğlu Hüseyin bin Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
16	17	Refik Karındaş Musa bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
17	18	Rızahan oğlu İsa Bin Musa'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
18	19	Uldız oğlu Hüseyin bin Halil'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
19	20	Değirmenci oğlu Süleyman bin İbrahim'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
20	20	Uldız oğlu Halil Bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
21	21	Halil oğlu Hüseyin Bin Hasan'ın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
22	22	Nasuh oğlu Mehmet Bin Ahmet 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
23	23	İdris oğlu Musa Bin Mehmet 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
24	24	Kileci oğlu Halil Bin Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü
25	25	Bileyi(?) oğlu İbrahim bin Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-1 Ziraat İdüğü

26	25	Merkumun karındaşı Ali bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
27	26	Elvan oğlu Ahmet bin Halil'in emlak ve arazi ve temettüatı emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
28	27	Dede oğlu Murad bin Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
29	28	Dede oğlu Mehmet bin Murat'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
30	29	Alil Mehmet oğlu İbrahim bin Mehmet'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
31	30	Mustafa bin merkumun diğer karındaşı Osman bin Mehmet 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
32	31	Uzun oğlu Süleyman bin Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
33	32	Değirmenci oğlu Halil Bin Süleyman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
34	32	Değirmenci oğlu Levent veli bin Levend 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
35	33	Çoban oğlu Ali bin Halil 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
36	34	Sarı Bey'in oğlu Mehmet bin Yusuf 'un emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
37	35	Çiftçi oğlu Süleyman bin Hüseyin oğlunun emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
38	36	Kara Mustafa oğlu Mustafa bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
39	37	Kara İsmail oğlu İsmail bin İsmail'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
40	39	Kaba Sakal oğlu İbrahim bin Ahmet'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
41	40	Mehmet oğlu Mehmet bin Mehmet'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
42	41	Abdi oğlu Mustafa bin Osman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
43	42	Akbotlu oğlu Mehmet bin Ahmet'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
44	43	Sucu oğlu Ramazan bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
45	44	Çiftçi oğlu Veli bin Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
46	45	Ulema sabık oğlu Hilmi Bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
47	46	Çoban oğlu Muhammed bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
48	47	Çerçi oğlu Süleyman bin Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
49	48	Kemal Osman oğlu Süleyman bin Osman'ın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
50	49	Ramazan oğlu Ali Bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
51	50	Alil(?) oğlu Mustafa bin Halil'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
52	51	Çolak oğlu İsmail bin İsmail 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
53	52	Alil oğlu Mehmet bin Mustafa 'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
54	52	Muhilin oğlu Halil bin İbrahim 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
55	55	İbrahim oğlu Ali Bin Abdurrahman 'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
56	57	Kâhya oğlu Ramazan bin Musa'nın emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
57	58	Hacı Mehmet oğlu Halil bin Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
58	00	Akbotlu oğlu Mehmet bin İbrahim'in emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
59	00	Hasan oğlu Süleyman bin Abdi'nin emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
60	00	Merhum sofı oğlu Halil zevcesi hatunun emlak ve arazi ve temettüatı	Erbab-ı Zıraat İdügü
61	00	Kütahya sancağı dâhilinde kain şaphane-i Ali muhimmesinde Akarca bucağı memalikesinde olup üç seneden beri karye-i mezkurda Basri Çavuş oğlu Mustafa Halil' in emlak ve arazi ve temettüatı	
		Toplam	61

252